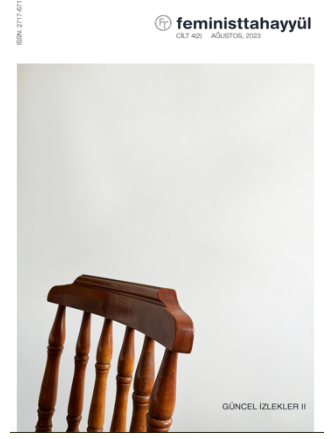

Biz Bu Araştırmayı Nasıl ve Neden Yaptık? Kadınların İşgücüne Katılımı Üzerine Bir Araştırmanın Notları.

Lülüfer Körükmez

Feminist Tahayyül, 4(2): 321-331.
(Araştırma Notu)

Biz Bu Araştırmayı Nasıl ve Neden Yaptık? Kadınların İşgücüne Katılımı Üzerine Bir Araştırmanın Notları

Lülüfer Körükmez¹

Piyasa, Politika ve Cinsiyet Kısılacında Kadın Emeği (Kırkayak, 2021) raporunu Kırkayak Kültür Mutfak Matbakh Atölye, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV) ve Women Now for Development derneklerinin, birlikte ve eşit zeminde bir yaşamı tesis edebilmenin yollarını arama çabalarının bir parçası olarak oluşturdukları araştırma projesi sonucunda yazdık. Araştırmanın spesifik odağı ise Türkiyeli ve Suriyeli alt sosyoekonomik gruplardan kadınların ev dışı ücretli işgücüne katılımı ve bunun yarattığı etkilerin neler olduğu sorusuydu. Ben proje fonlandıktan sonra açık çağrı usulüyle istihdam edildim. Bu nedenle araştırmanın tasarım aşamasında yer almamıştım. Dolayısıyla araştırmanın metodolojisi ve kullanılacak teknikler benim araştırmaya dahil olmamdan önce belirlenmişti. Buna göre iki ilde (Gaziantep ve İstanbul) altı odak grup ve otuz altı kadın ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat öngörülmüştü.

Sivil toplum örgütleri yardım ve diğer faaliyetlerinde kadınlara ve çocuklara öncelik verirlerken, benzer bir eğilimi bu grupların bilgisini üretme konusunda görmek maalesef her zaman mümkün değil. Bizim araştırmamız ise kadınların deneyimlerini merkeze alarak tasarlanmıştır. Bu tasarım ise ana akım bilgi üretiminde marjinalleştirilen, dışlanan ve değersizleştirilen deneyimleri konu edinmek ve bunların bilgisini üretmek bakımından son derece önemlidir. Ne var ki çalışmanın kadınlara odaklanıyor olması kendiliğinden ve doğrudan feminist bir yaklaşım sergileyeceği ve bu noktadan bilgi üreteceği anlamına gelmiyor. Bu nedenle de araştırmayı feminist bakış (*feminist standpoint*) ile örmeyi hedefledik.

¹ Dr., Göç Araştırmaları Derneği, lulufer@gmail.com

Öte yandan eşit ve birlikte yaşamı inşa etme arayışıyla ortaya çıkan ve toplumsal cinsiyeti (sınırlı da olsa) odağına alan bir çalışmanın, Türkiyeli ve Suriyeli kadınlar olarak kurgulanmış olması önemli bir handikapı. Zira vatandaşlık bağı temelinde verili kabul edilen ayırım, ulusal bağın kadınların deneyimlerini benzeştirdiğini varsayarken aynı anda farklı uluslardan kadınlar arasındaki farklılıkların da altını çizer. Bu handikabın üstesinden gelebilmenin yollarından biri yine feminist bakışa uygun bir metot izlemektir; böylece vatandaşlık bağını birincilleştirmeden fakat belirli politik coğrafyalarda yaşamının etkilerini yok saymadan; aynı zamanda sınıf pozisyonunu, patriarkayı ve devlet politikalarını gören bir araştırma gerçekleştirilebilirdi. Bu yazıda da tam olarak söz konusu zorlukların üstesinden gelme çabamızı, Suriyeli ve Türkiyeli kadınların deneyimlerinin bilgisini üretme gayretimizi ve bunları yaparken karşılaştığımız engelleri ve eksik bıraktıklarımızı açıklamayı amaçlıyorum.

Çokluğu, Çeşitliliği ve Ortaklığı Görebilmek

Feminist bakışlar çoğunlukla kadınların hayatlarını merkeze alır ve bilgi üretimine buradan başlar; böylece ana akım bilgi üretiminden dışlananların ve marjinalleştirilenlerin bilgisini üretir. Ancak merkezine tek bir “kadın”ı almaz. Çok farklı kadınlar ve kadınlıklar olduğu fikriyle yola çıkar ve tipik ya da temel bir kadın hayatı olduğu varsayımını reddeder. Harding’in (1992: 452) belirttiği üzere bilginin öznel/failleri ampirist epistemolojide olduğu gibi birleşmiş, homojen ve tutarlı değil; çoklu, heterojen ve çelişkili ya da tutarsızdır. Buradan hareketle Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin göç ve iltica alanında ürettikleri araştırma raporlarına baktığımızda bunlar arasında doğrudan kadınları konu alan çalışmaların oldukça az olduğunu (HÜNEE, 2019; KADEM, 2018), doğrudan kadınları konu alan çalışmaların da toplumsal cinsiyeti ele alma biçimlerinin tartışılmaya muhtaç olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlara odaklanan araştırmaların bazen “acil ihtiyaçlar” perspektifi ile hazırlanması bazen de toplumsal cinsiyetin materyal ihtiyaçlara indirgenmesi nedeniyle kadınları sadece biyolojik olarak merkeze aldığı veya kısmi ve kısıtlı bir toplumsal cinsiyet yaklaşımı sergilediği görülüyor (Süner Koç, 2019).

Bu çerçevede yapılan araştırmaların neredeyse tamamının Suriye’de yerinden edilmiş kadınlara odaklandığını ve ‘‘Suriyeli kadınlar’’ genelleştirmesiyle ve ayrıştırmasıyla yapıldığını görüyoruz. ‘‘Suriyeli kadınlar’’ genelleştirmesinin yarattığı yanılığı bir damgalamaya dönüşme ihtimalini her zaman taşımaktadır. Suriye’de yerinden edilmiş kadınların sınıf, etnisite, yaş, eğitim, cinsel yönelim, bedensellik gibi farklılıklarının araştırmalarda kapsanmaması üretilen bilginin de genelleştirici olmasına kapı aralar. Bu tür bir bilginin özgürleştirici bilgi olmadığı/olamayacağı elbette ki açıktır. Örneğin Suriyeli kadınların maruz bırakıldığı eşitsizlik, taciz, dışlanma gibi şiddet biçimleri gerek sivil toplum kuruluşlarının (STK) gerek gazetecilerin çalışmalarında çeşitli düzeylerde raporlanmasına karşın (Özvarış vd., 2019; UN Women, 2018) bunlara yol açan politik, ekonomik ve sosyal dinamikler tartışılmadığı ve açık edilmedikçe elimizde kalan en fazla ‘‘bahtsız’’ ve ‘‘mağdur’’ kadınlara ilişkin malumat ve imaj olur. Güç dinamiklerini ortaya çıkarmak ve çoklu baskı ve marjinalleştirme biçimlerini anlamak, ana akım (kurumların) bilgi(si)nin nasıl şekillendiğini ve bunun sınırlılıklarını görmeyi de olanaklı kılar.

Ayrıştırma ise iki kaynaktan beslenir: Birincisi yerinden edilmiş kadınların hayatlarının bir zamansal kesinti ile yeniden yerleşme sonrasında başlatılması ve buraya sıkıştırılması; ikincisi ise kadınların ve deneyimlerinin göçmenliğe indirgenmesidir. Vatandaşlar ve vatandaş olmayanlar ayrımı gerek göç ve iltica alanında yapılan insani yardımlardan uluslararası politika çerçevelerine uzanan alanda, gerekse bilimsel araştırmalarda neredeyse hiç eleştirilmeden, verili kabul edilerek kullanılıyor. Biz araştırmamızı yaparken bu ayrımın göç hareketlerini ve göçmenleri marjinalleştiren, hukuki statüleri özelleştiren ve normalleştiren bir yaklaşım (Dahinden, 2016) olduğunun farkındaydık. Ancak söz konusu ayrımı politik ve metodolojik olarak nasıl aşacağımız ve yapacağımız araştırma yoluyla rapora nasıl yansıtacağımız önümüzde hala çözülmesi gereken bir mesele olarak duruyordu. Aşağıda sırasıyla bu meseleler karşısında nasıl bir tutum sergilediğimizi ele alacağım.

Öncelikle araştırmayı Suriyeli kadınlar arasında alt sosyoekonomik gruplardan kadınlarla gerçekleştirmeye karar verdik. Elbette araştırmayı sadece sınıfsal farklılık üzerinden

kurgulamak yeterli değildi. Görüşeceğimiz kadınlara projeyi yürüten STK'ların ağları ve kartopu tekniği ile ulaşmaya çalıştık. Kadınların yaş ve eğitim gibi konularda çeşitliliklerini açığa çıkarmasını sağlayacak sorular sorduk ve bunları analiz aşamasına ve yazma aşamasına dahil ettik. Raporda Suriye'de yerinden edilmiş kadınlara ilişkin verileri tartışırken kadınların yaş ve eğitim gibi temel demografik özelliklerini belirtmenin yanı sıra araştırmanın sorusuna uygun olarak çalışma rejimlerini de belirttik.

Benzer biçimde Türkiyeli kadınlar arasında da araştırmanın hedef grubu olarak alt sosyoekonomik gruplardan kadınları belirledik. Görüştüğümüz kadınların çoğunluğunun ülke içinde göç deneyimi vardı; kimi ekonomik sebeplerle kimi evlilik sebebiyle göç yaşamıştı. Türkiye'de iç göç hareketiyle küçük şehirlere veya kasaba ve köylerden büyük şehirlere göç eden kadınların da ana akım bilgi üretiminde marjinalleştirilmiş olduğunu söylemek yerinde olur. Ancak gerek feminist hareket içinde yer alan sivil toplum aktörleri gerekse feminist akademisyenler (yoğunlukla kadın çalışmaları adı altında) bu kadınlara ilişkin bilgi üretiyor. Özellikle kadınların işgücüne katılımları üzerine hem nicel hem de nitel çalışmalara dayanan geniş bir literatürden bahsedebiliriz (Das, 2017; Dedeoğlu, 2010; Gündüz-Hoşgör ve Smits, 2008; İlkaracan, 2012; Ünlütürk-Ulutaş ve Durusoy Öztepe, 2021).²

Vatandaşlığın doğallaştırılmış biçimde kullanımını aşmak için ise vatandaşlığın kapsayıcı, eşitleyici ve nötr olmadığını kabul ederek başladık. Vatandaşlığın sınıfsal ve etnik temelde dışlayıcılığı sıklıkla konuşulmakla birlikte cinsiyetlendirilmiş yapısına ilişkin tartışmalar belirgin biçimde daha az ve daha dar çevrelerde yapılıyor. Feminist bakış kadınların çoklu, farklı, çeşitli deneyimlerini açığa çıkartmanın ve bunların bilgisini üretmenin ancak güç ilişkilerine eleştirel yaklaşmakla mümkün olabileceğini söyler. Doğallaştırılmış ve normalleştirilmiş güç ilişkilerinin ortaya çıkarılması ve bunların bozulması feminist bakışın ana iddialarından biridir. Bu anlamıyla çalışmamızda, kadınların deneyimlerini tam da mevcut çerçevelerin (vatandaş olan ve olmayan ayrımının) dışına çıkararak; cinsiyetlendirilmiş

² Burada sadece bu alanda yapılmış sayısız araştırma içinden raporda doğrudan atıf yaptığımız yayınlara referans veriyorum.

vatandaşlık, politika ve piyasa kıskacında anlamayı hedefledik. Bir yandan konumları, öznellikleri ve çokluğu gösterirken diğer yandan politik güçleri göstermeye çalıştık: Çoklu farklılıkları dışlayıcı ikiliklere (kadın ve erkek, göçmen ve vatandaş gibi) indirgeyen iktidarlar bunu kadınları yoksulluk ve baskı mekanizmasına sıkıştırmak için kullanıyordu.

Gerek Türkiyeli gerekse Suriyeli yerinden edilmiş kadınların görüşleri hooks'un (1989) güçsüz olanların güce dair bilgi ve deneyimlerinin geniş olduğu tespitini gerçekten doğruladı. Örneğin raporda hikâyeleri uzunca anlatılan Zöhre ve Sinem'in hayat ve gündelik yaşam anlatıları tam da toplumsal ve ekonomik olarak marjinalleştirilmiş vatandaş olan kadınların hem ev içinde hem de piyasada emeklerinin nasıl kıskaca alındığını anlatıyordu. Sadece bununla da kalmayıp bu cinsiyetlendirilmiş ve sınıflandırılmış güç ilişkilerinin vatandaş olmayan kadınları içine almasını da açıklıyordu. Zöhre evinin avlusunda eşyle birlikte işlettiği atölyede Suriyeli çocuk işçileri, Sinem ise Suriyeli kadınları düşük ücretle çalıştırarak ekonomik olarak ayakta kalabiliyordu. Ana akım toplumsal cinsiyet anlatılarında "kadının güçlenmesi" olarak adlandırılabilir bu iki örnek devletin ve uluslararası iltica çerçevelerinin korunmasız bıraktığı yerinden edilmiş Suriyeli kadınların ve çocukların emeğinin sömürülmesiyle mümkün olabiliyordu. Sinem ve Zöhre küresel üretim zincirinin halkası olan küçük atölyelerinde piyasa koşullarında ayakta kalmak için bir yandan çocukları ve diğer aile üyeleriyle birlikte çalışıyor, diğer yandan da yerinden edilmişlerin emeğine yaslanıyorlardı. Vatandaş olamayan Suriyeli yerinden edilmiş kadınlar ise kötü çalışma koşulları ve gelecek kurmalarına izin vermeyen piyasa koşullarında sadece mecbur kaldıklarında ücretli bir işte çalışıyorlardı. Benzer davranışı Türkiyeli kadınlarda da görmek mümkün. Dolayısıyla kadınların işgücüne katılımını bireysel tercih ve kültürel belirleyen anlatısından çıkarmak için onların deneyimlerini, buldukları konumu ve güç ilişkilerini görerek anlamak gerekiyordu. Nihayetinde feminist bakışın kadınların deneyimlerinin toplumsal yapıya dair açıklayıcı bilgi üretme kaynağı olduğu iddiasının doğrulanmasının yanı sıra, bu deneyimler bize söz konusu yapı içerisindeki çoklu hiyerarşiler, güç ilişkileri ve bunların ürettiği sömürü dinamikleri hakkında da çok katmanlı bilgi sağladı.

Bu araştırmanın öznelere sadece araştırmanın konusunu oluşturan kadınlar değildi. Aynı zamanda sahada doğrudan kadınlarla ilişkilenen araştırmacı olan ben, çevirmenler (İstanbul ve Gaziantep'te farklı çevirmenler ile çalıştık) ve bu araştırmanın ortaya çıkışını sağlayan üç dernek de vardı.

Araştırmayı Neden Yapıyoruz?

Karkıner, Feminist Bellek için yazdığı feminist metodoloji değerlendirmesinde şöyle diyor: “Kadınların yaşamları erkek üstünlüğünün üzerinde özel ve ayrıcalıklı bir bakış açısı sunar” (Hartsock, 1983: 284), ama bu ayrıcalık yaşamı araştırılan kadının değil de araştıran kadının ayrıcalığı haline gelmektedir. (2021: 7)” Bu eleştiri, akademik çalışmalardan sivil topluma doğru genişletilmesi gereken önemli bir eleştiridir. Feminist olan ve kadın eşitliği için çalışan sivil toplum aktörlerinin çalışmalarının kendiliğinden kadınlar için güçlendirici ve özgürleştirici olduğunu varsaymak naiflik olur. Bu nedenle kendi yaptığımız çalışmayı da eleştirel ve özdüşünümsel bir perspektiften değerlendirmek zorunluluk olarak görünüyor.

Bu değerlendirmeyi elbette araştırmacı olarak durduğum ve doğrudan sorumlu olduğum noktadan yapmaya çalışacağım. Bu noktada sorularım ise şunlar: Araştırmayı yapma biçimimiz araştırmaya dahil olan kadınlar için nasıl bir deneyimdi? Bu kadınlar için güçlendirici/özgürleştirici bir etki yarattı mı? Genel olarak Türkiye’de yaşayan kadınlar için bir etkisi oldu mu?

Yukarıda tartıştığım üzere araştırmanın kavramsal kurgulanışı ve yaklaşımı mevcut yaygın ikilikleri aşmayı hedefledi. İkilikler nihai olarak dışlayıcıdır ve bu dışlamayı mümkün olduğunca aşabildiğimizi umuyorum. Ancak araştırmanın kurgulanışı kadar nasıl yürütüldüğü de önemlidir. Feminist teoride nitel araştırmaların kadınların deneyimlerini ve bunları yorumlama biçimlerini yüzeye çıkarmadaki uygunluğu vurgulanır. Ne var ki soru soran ile cevaplayan arasındaki mesafe ve hiyerarşi çoğu zaman oradadır ve bizim derinlemesine mülakatlarımız da maalesef bundan muaf değildi. Fakat odak gruplarda alışlagelmişin dışında

izlediğimiz, çeşitli soruları tartışmak yerine hikâye kurma/tamamlama yöntemi, bu durumu aşmamıza bir miktar da olsa destek oldu.³

Bu yöntem soru cevap tekniğinin kısıtlılıklarını aşmanın yanı sıra katılımcıların kendi hayatlarına, duygularına, anlama ve anlatma biçimlerine dönerek karşılıklı diyaloga girmelerine olanak tanıdı. Örneğin hayali bir karakter olan Emine'nin kim olduğundan ve yaşından başlayarak işe girişine ve sonrasına uzanan her aşamayı birlikte tahayyül ettik. Buna ilişkin olarak raporda şu değerlendirmeyi yapmıştık:

Gaziantep'te yapılan odak grupta kadınlar kendi deneyimlerinden hareketle, Emine'nin sadece eşini değil ancak Gaziantep'in toplumsal yapısı sebebiyle eşinin ailesini de ikna etmek zorunda kalacağını, ancak ısrar etmesi gerektiğini kendilerinin öyle yaptığını anlattılar. İstanbul'da yapılan odak grupta ise neredeyse bütün kadınlar, Emine'yi kendilerine benzer hayatı olan biri olarak kafalarında canlandırdılar (Kırkayak, 2021: 23).

Ortada hayali bir karakter varken bu karakterin yaratılmasında doğru bir yanıt olmuyordu. Bu durum bir yandan kadınların uzlaşma zorunluluğu hissini ortadan kaldırırken bir yandan da herkes hikâyeleri kendi durduğu konumdan ve kendi bakışından (*standpoint*) kurabildi.

Bu yaklaşım araştıran ve araştırılan ilişkisindeki gediği aşmasına rağmen nihayetinde analizin araştırmacı tarafından yapılması sebebiyle kısıtlı kaldı diyebiliriz. Odak gruplara katılan kadınlardan alınan “bu tür etkinlikler olduğunda katılmak istediklerine” ilişkin geri dönüşlere bakarak geleneksel yöntemin sağlayamadığı bir etkileşim, rahatlık ve parçası olma duygusu yaratıldığını söyleyebiliriz. Yine de odak grup ve diğer mülakatların analizini

³ Ayrıntılı bilgi ve söz konusu hikâyeler raporun ekler kısmında bulunabilir.

araştırmaya dahil olan kadınlarla yapabilmış olsak, araştırma yoluyla güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlamada daha fazla mesafe almış olabilirdik.

Araştırmayı yürüten sivil toplum örgütlerinden birisi Suriyeli kadınların (*Women Now for Development*) diğeri Türkiyeli kadınların (KADAV) kurduğu ve idare ettiği feminist derneklerdi. Sonuncusu (Mutfak Matbakh Atölye) ise Türkiyeli karma bir grubun kurduğu, feminist ilkeleri ve faaliyetleri olan bir dernekti. Araştırmanın oluşturulmasında göçmen olmayan kişilerle beraber göçmen kişiler/kurumlar yer almış olsa da araştırmanın pratik düzeyde kurgulanması, yürütülmesi ve sonuçlarının yazılmasında araştırmaya konu olan kadınların dahil olduğu sosyoekonomik gruptan kimse yoktu. Araştırma öznelinin araştırma sürecine etkin katılımının sağlanması, Türkiye’de sivil toplum ortamında gerçekleştirilen çalışmaların neredeyse tamamında olduğu üzere bu araştırmada da eksik kaldı. Araştırmanın güçlendirici ve özgürleştirici etkisini ancak bu yolla yükseltebiliriz.

Araştırmanın genel olarak kadınlara ne faydası oldu sorusu ise çok daha meşakkatli bir soru. Elbette kadın deneyimlerinin bilgisinin çoğaltılması ve yaygınlaştırılması elzem ve bu bakımdan bir katkı sağladığımızı umuyorum. Öte yandan sözün nasıl ve hangi kanallardan hedef gruplara iletileceği de önemli. Burada iki yol izledik: Birincisi elbette raporun kendisi. Rapor basılı ve çevrimiçi olarak dağıtıldı ve sivil toplum kuruluşları ile paylaşıldı. İkinci olarak göç ve iltica alanında çalışan dernekler, belediyeler, araştırmacılar gibi kurum ve kişilere yönelik çevrimiçi toplantılar düzenleyerek hem araştırma bulgularını hem de politika önerilerini tartıştık. Bunlar her araştırma sonunda yapılan neredeyse rutinleşmiş faaliyetlerdir. Ayrıca maalesef ki araştırma sonuçlarını kadınların kendileriyle birlikte konuşma ve tartışma yoluna gitmedik/gidemedik.

Son Söz

Eleştirel ve düşünömsel bir değerdirmesini yapmaya çalıştığım bu araştırmadan öğrendiklerimiz bize iki şey gösterdi. Birincisi araştırmayı tasarlarırken yaygın olarak kullanılan yaklaşımları, çerçeveleri ve kavramları her daim güç/iktidar ilişkileri bakımından sorgulamanın ve bunların dışına çıkmaya çalışmanın önemi. İkincisi ise araştırma sürecinin küçük çabalarla da olsa yaratıcı biçimde kapsayıcı ve alan açıcı biçimde kurgulanabilmesinin mümkün olduğu.

KAYNAKÇA

Dahinden, J. (2016) A Plea for the 'De-migranticization' of Research on Migration and Integration. *Ethnic and Racial Studies*, 39 (13): 2207-25.

Das, L. (2017) Are there Women in the Labor Market?: The Role of State and Patriarchy in Neoliberal Turkey. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11(2): 107-20.

Dedeoğlu, S. (2010) Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek. Dedeoğlu, S. ve Yaman Öztürk, M. haz. *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği* içinde. İstanbul: Sav Yayıncılık: 251-78

Gündüz-Hoşgör, A. & Smits, J. (2008) Variation in Labor Market Participation of Married Women in Turkey. *Women's Studies International Forum*, 31(2): 104-17.

Harding, S. (1992) Rethinking Standpoint Epistemology: What is "Strong Objectivity?". *The Centennial Review*, 36 (3): 437-70.

Hartsock, N.C.M. (1983) The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism. Harding, S. ve Hintikka, M.B. haz. *Discovering Reality* içinde. Dordrecht: Springer: 283-310.

hooks, B. (1989) Choosing the Margin as a Space of Radical Openness. *The Journal of Cinema and Media*, 36: 15-23.

HÜNEE (2019) *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2018 - Suriyeli Örnekleme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

İlkkaracan, İ. (2012) Why So Few Women in The Labor Market in Turkey? *Feminist Economics*, 18(1): 1-37.

KADEM (2018) *Sığınmacı Kadınlar Ekonomik ve Sosyal Uyum Profil Tarama Raporu*. İstanbul: Kadın ve Demokrasi Derneği.

Karkıner, N. (2021) *Feminist Metodoloji*. [online] Erişim adresi: <https://feministbellek.org/feminist-metodoloji/> (Erişim tarihi: 20 Ağustos 2023).

Kırkayak Kültür Derneği (2021) *Piyasa, Politika ve Toplumsal Cinsiyet Kıskaçında Kadın Emeği*. Gaziantep: Kırkayak Kültür Derneği.

Özvarış, B., Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Konşuk-Ünlü, H. & Erdost, T. (2019) *Kadın Sağlığı Danışma Merkezlerine Başvuran Suriyeli Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Hizmetlerine İlişkin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırma Raporu*. Ankara: Merdiven Yayın.

Süner Koç, E. (2019) *Marginalization of Women's Knowledge: The Case of Syrian Women in Turkey*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

UN Women (2018) *Needs Assessment of Syrian Women and Girls Under Temporary Protection Status in Turkey*. Ankara: UN Women Türkiye.

Ünlütürk-Ulutaş, Ç. & Durusoy Öztepe, N. (2021) Barriers against Women's Entry to Decent Work: A Qualitative Analysis on Bursa and Konya. *Çalışma ve Toplum*, 71(4): 2713-2738.